

ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนา
กรุงรัตนโกสินทร์ : กรณีศึกษา ชุมชนท่าเตียน กรุงเทพมหานคร
Community Potential for Community Development according
Rattanakosin Conservation and Development Master Plan:
A Case Study of Thatian Community Bangkok Metropolitan

รับบทความ 19/04/2022
แก้ไขบทความ 31/05/2022
ยอมรับบทความ 09/06/2022

เชตนคร อภิเดชไพศาล गुณฑลทิพย์ พานิชภักดิ์
ภาควิชาเคหการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Katenakorn Apidejpisarn, Kundoldibya Panitchpakdi
Department of Housing, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University
6372002725@student.chula.ac.th, kpanitchpakdi@gmail.com

บทคัดย่อ

แผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ มีเป้าหมายส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและชุมชน โดยกำหนดพื้นที่ชุมชนเป้าหมายและจัดทำแนวทางการฟื้นฟูชุมชนที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนท่าเตียนเป็นพื้นที่เป้าหมายภายในขอบเขตพื้นที่ดำเนินการบริเวณพระบรมมหาราชวัง โดยแผนผังแม่บทฯ กำหนดให้ชุมชนท่าเตียนเป็นพื้นที่ชุมชนการค้าเดิม ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าและการบริการแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับศักยภาพของชุมชนท่าเตียนด้านเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพ เนื่องจากศักยภาพชุมชนหรือผู้อยู่อาศัยมีความสำคัญอย่างมากต่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน ในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทฯ โดยวิธีการรวบรวมข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม การสำรวจ การสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย ผลการศึกษาพบว่าชุมชนท่าเตียนมีศักยภาพด้านเศรษฐกิจเป็นชุมชนการค้าสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนดตามแผนผังแม่บทฯ ส่วนด้านสังคมเป็นครอบครัวขนาดเล็กจึงสามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อาคารจากการพักอาศัยมาทำการค้าได้มากขึ้น และมีความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติมากถึง 6 เครือญาติ ซึ่งสามารถเป็นตัวแทนกลุ่มเครือญาติร่วมกับผู้วิจัยในการวางแผนพัฒนาชุมชน ส่วนด้านกายภาพเป็นชุมชนในพื้นที่หัวแขวนกรุงรัตนโกสินทร์แห่งเดียว ที่มีทัศนียภาพพระปรางค์วัดอรุณอยู่ฝั่งริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นฉากหลังชุมชนและพระบรมมหาราชวังเป็นฉากหน้าชุมชน อีกทั้งยังเป็นย่านการค้าริมแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนตามแผนผังแม่บทฯ จากความเห็นพ้องร่วมกันในการประชุมกลุ่มย่อย ประกอบด้วยโครงการด้านเศรษฐกิจ 3 โครงการ ด้านสังคม 2 โครงการและด้านกายภาพ 2 โครงการ แบ่งเป็นขั้นตอนการดำเนินงานโครงการ 3 ระยะภายในเวลา 15 ปี ทำให้ทราบถึงศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในแต่ละโครงการ เป็นข้อเสนอแนะกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแผนผังแม่บทฯ สามารถช่วยสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตามศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนได้

คำสำคัญ: ศักยภาพชุมชน การพัฒนาชุมชน แผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ชุมชน ท่าเตียน

Abstract

The purpose of the Rattanakosin City Conservation and Development Master Plan is to encourage communities and cultural heritage sites to coexist by selecting target community locations and implementing community rehabilitation principles that are compatible with the conservation of cultural heritage sites. Within the boundaries of the operation region surrounding the Grand Palace, the Tha Tian community is the target area according to the master plan. The Tha Tian community has been designated to be a trading community area, generating tourist trade and service activities. This research focuses on the economic, social, and physical potential of the Tha Tian community. The reason is that the community's or residents' potential is critical to the community's conservation and development in the development of the neighborhood in accordance with the master plan. The data were gathered through literature reviews, surveys, interviews, and small group sessions. According to the research's findings, the Tha Tian community has economic potential as a trading community based on the responsibilities established in the master plan. In terms of the social component, as a small family, it is possible to alter or shift the application of building space from residential to commercial more frequently and people in the community have their relationships like relative ones which accounts for six kinship relationships that can be representatives of the relative groups together with the researcher in planning the community development. As for the physical aspect, it is the only community in the Hua Waen area of Rattanakosin with a view of the Phra Prang of Wat Arun on the bank of the Chao Phraya River as a backdrop and the Grand Palace as a font view for the community. It is also the first commercial district on the Chao Phraya River in Rattanakosin. As a result of the consensus in the small group meeting, the parameters for community development that are consistent with the community's potential are established. It is made up of three economic projects, two social projects, and two physical projects. It is separated into three phases of project implementation over a 15-year period, making it aware of the community's potential and limitations to come up with proposals with relevant organizations and the master plan that can be used to plan to support the growth of the community areas based on the community's potential and constraints.

keywords: *The Community's Potential, Community Development, Conservation and Development Master Plan of Rattanakosin City, Community, Tha Tian*

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงรัตนโกสินทร์มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มาอย่างยาวนานเป็นศูนย์กลางวิถีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติ มีแหล่งมรดกที่มีคุณค่าและเป็นหลักฐานแสดงพัฒนาการของพื้นที่อยู่เป็นจำนวนมาก มีชุมชนและย่านที่สะท้อนถึงความรุ่งเรืองของวิถีวัฒนธรรมในอดีตอยู่หลากหลาย จำเป็นต้องมีการพัฒนาเชิงอนุรักษ์เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมสืบไป ดังนั้นภาครัฐจึงมีการดำเนินการวางแผนอนุรักษ์กรุงรัตนโกสินทร์มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2546 จนกระทั่งปีพ.ศ. 2563 เป็นแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ มีเป้าหมายส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและชุมชน โดยกำหนดพื้นที่ชุมชนเป้าหมายและจัดทำแนวทางการฟื้นฟูชุมชนที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนท่าเตียนเป็นพื้นที่เป้าหมายภายในขอบเขตพื้นที่ดำเนินการบริเวณพระบรมมหาราชวัง (กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน) (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [สผ.], 2560)

ชุมชนท่าเตียนเป็นย่านในพื้นที่หัวหลวงกรุงรัตนโกสินทร์แห่งเดียว ที่มีทัศนียภาพพระปรางค์วัดอรุณอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นฉากหลังชุมชนและพระบรมมหาราชวังเป็นฉากหน้าชุมชน อีกทั้งยังเป็นย่านพาณิชย์กรรมริมแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นแหล่งกระจายสินค้าผ่านการค้าส่งของตระกูลเครือญาติภายในชุมชนที่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและยาวนานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนย้ายเข้าสู่พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในด้วยการขนส่งท่าเรือท่าเตียนและสถานีรถไฟฟ้ามหานคร โดยแผนผังแม่บทฯ กำหนดให้ชุมชนท่าเตียนเป็นพื้นที่ชุมชนการค้าเดิม ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าและการบริการแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว

ก่อนหน้านี้มีการศึกษาปรับปรุงพัฒนาชุมชนท่าเตียนจากทัศนะของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการค้า ในขณะที่ศักยภาพชุมชนหรือผู้อยู่อาศัยมีความสำคัญอย่างมากต่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน ยังไม่ได้ศึกษาจากทัศนะของผู้อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนตามศักยภาพและข้อจำกัดที่สนับสนุนแนวทางการฟื้นฟูชุมชนที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม

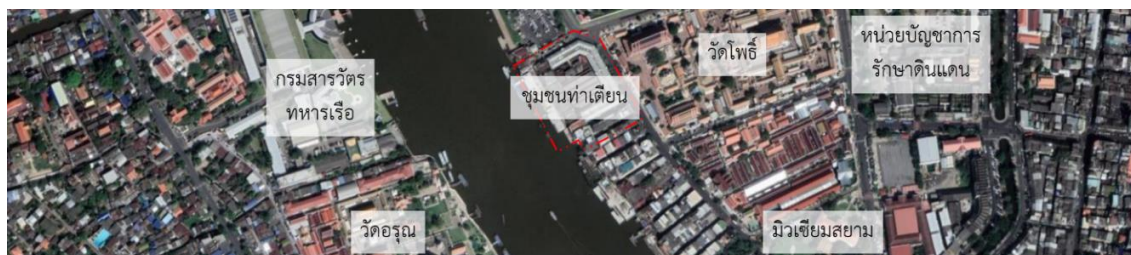
วัตถุประสงค์งานวิจัย

1. ศึกษาแผนผังแม่บทฯ และแนวทางที่กำหนดการพัฒนาชุมชนท่าเตียน
2. ศึกษาศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและความต้องการชาวชุมชนในการฟื้นฟูชุมชนให้เป็นไปตามแผนผังแม่บทฯ
3. วิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของชาวชุมชนในการดำเนินการตามแผนผังแม่บทฯ
4. เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพตามแผนผังแม่บทฯ

ขอบเขตงานวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ ชุมชนท่าเตียนเป็นท่าเรือและตลาดแห่งหนึ่งในแขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ตั้งอยู่บนถนนมหาไชย ขนาบด้วยถนนท้ายวังและซอยท่าเตียน ด้านตะวันตกติดกับแม่น้ำเจ้าพระยา ตามภาพ 1

ขอบเขตด้านเวลา การศึกษารั้ครั้งนี้ดำเนินการทั้งหมด 9 เดือน ตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. 2564 – พฤษภาคม พ.ศ. 2565 ซึ่งเป็นช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จึงเป็นข้อจำกัดด้านการเก็บข้อมูลและประชุมกลุ่มย่อย

ภาพ 1 ที่ตั้งชุมชนท่าเตียน

การทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน

1. แนวคิดชุมชน (วัชรินทร์ จงกลสถิตย์, 2555)

ความเป็นชุมชนหรือความเป็นหมู่คณะมีการพิจารณา 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านสังคมศาสตร์ ความเป็นชุมชนในด้านสัมพันธ์ของคนที่มีความสัมพันธ์กัน โดยส่วนใหญ่แล้วคือผลประโยชน์ร่วมกัน ตระกูล เครือญาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ร่วมกัน มิติด้านภูมิศาสตร์ ความเป็นชุมชนในด้านกายภาพที่เราเห็นด้วยตาประกอบด้วยพื้นที่ หรือบริเวณที่คนอยู่รวมกันในพื้นที่ชัดเจน และมิติด้านจิตวิทยา ความเป็นชุมชนในด้านความรู้สึกของคนที่มีต่อกัน

2. แนวคิดศักยภาพชุมชน (ลักษมี พุ่มหว่า, 2561)

การเปลี่ยนแปลงอย่างมีกระบวนการมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาคุณสมบัติที่แฝงอยู่ในกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคม โดยการเริ่มและเน้นที่การจัดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และกระบวนการพัฒนาทรัพยากรของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เป็นกิจกรรมที่องค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมโดยมีการเพิ่มขีดความสามารถหรือความพร้อมที่จะกระทำให้เป็นผลสำเร็จของชุมชนโดยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้สอดคล้องกับสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

3. แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง (อนุชา ม่วงใหญ่, 2559)

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ การแสวงหาการเรียนรู้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความรู้เกี่ยวกับชุมชนที่เป็นผลมาจากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ที่ได้รับร่วมกัน ผ่านการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดร่วมกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ดังนั้นการที่ชุมชนเป็นชุมชนเรียนรู้ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกันเพราะผลจากการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดวิธีการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชน

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำชุมชน (เอมอร แสงภูว, 2559)

การขับเคลื่อนแผนพัฒนาชุมชน สิ่งสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน คือ ผู้นำชุมชน เพื่อให้การทำงานเป็นไปด้วยความราบรื่นมีปัญหาลดลงอุปสรรคน้อยและงานสำเร็จ นอกจากนั้นต้องมีบทบาทในการสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม ต้องปฏิบัติงานในลักษณะอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในชุมชนเกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติต่อกันด้วยดี การติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญช่วยให้หน้าที่ผู้นำชุมชนบรรลุเป้าหมาย

5. แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน (มนสิชา ศรีบุญเพ็ง, 2560, น. 12-13)

การเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนา อาจเข้าร่วมในขั้นตอนกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร เข้าร่วมกันปฏิบัติโดยเสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือร่วมมือในองค์กร หรือกิจกรรมเฉพาะด้านเข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาและเข้าร่วมในการประเมินผลโครงการ โดยมีลักษณะการมีส่วนร่วม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ การดำเนินการ ผลประโยชน์และการประเมินผล

6. แนวคิดการฟื้นฟูเมือง (ณัฐนิช จำรูญโรจน์, 2563, น. 8-9)

การฟื้นฟูเมืองให้พื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมให้เกิดการปรับเปลี่ยนการใช้สอยให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมรวมถึงตอบสนองต่อการใช้งานของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับศักยภาพพื้นที่และความเป็นย่านนั้นให้ยังคงรักษาสภาพของสังคมให้มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวาเดิมไว้

7. แนวคิดการฟื้นฟูชุมชน (ปัญญา เทพสิงห์, 2556)

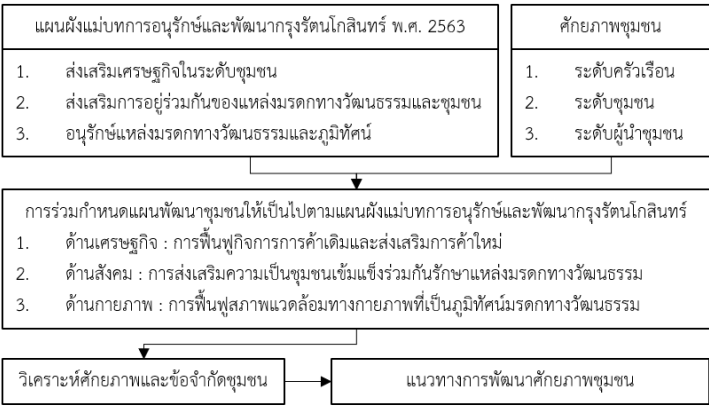
การค้นหาทรัพยากรชุมชนเริ่มจากการเรียนรู้ตนเอง เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ตลอดจนสิ่งที่สูญเสียเพื่อเอาจิตวิญญาณดั้งเดิมกลับคืนมาและนำมาปรับใช้กับวิถีปัจจุบัน ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาและทางสังคม โดยทรัพยากรทั้งสามเป็นปัจจัยช่วยเสริมสร้างความเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

8. แผนผังแม่บทฯ และแนวทางที่กำหนดการพัฒนาชุมชนท่าเตียน (สผ., 2560)

แผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ให้ความสำคัญกับสภาพภูมิทัศน์ของบริเวณพื้นที่ทำให้ทัศนภาพโดยรวมของกรุงรัตนโกสินทร์มีคุณภาพดีขึ้น ซึ่งได้กำหนดให้พื้นที่ท่าเตียนเป็นพื้นที่ชุมชนการค้าเดิม ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าและการบริการแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อการสนับสนุนการอนุรักษ์และดูแลรักษาพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยจัดทำโครงการเพื่อขับเคลื่อนศักยภาพของพื้นที่ย่านท่าเตียนมีโครงการทั้งสิ้น 6 โครงการ ให้สามารถนำไปสู่เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดในการวัดศักยภาพ

ตัวแปรการวัดศักยภาพในการศึกษาครั้งนี้มาจากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมา สร้างกรอบแนวคิด ตามภาพ 2 โดยมีตัวแปรด้านศักยภาพ 3 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพใน 3 ระดับ คือ ระดับครัวเรือน ชุมชนและผู้นำชุมชน ตามตาราง 1 และมีวิธีการวัดศักยภาพ โดยแบ่งเป็น 5 ระดับคะแนน ตามตาราง 2 โดยกำหนดจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัย

ภาพ 2 กรอบแนวคิด

ตาราง 1 ตัวแปรศักยภาพ

ศักยภาพในการพัฒนา ไปสู่แผนพัฒนาชุมชน		1. ระดับครัวเรือน	2. ระดับชุมชน	3. ระดับผู้นำชุมชน
1. ด้าน เศรษฐกิจ	กิจกรรม เศรษฐกิจ	1. ลักษณะการค้า	8. เศรษฐกิจชุมชน	13. ประสานผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ร่วมกัน
		2. ระดับรายได้		
		3. เศรษฐกิจครัวเรือน		
		ปัญญา เทพสิงห์, 2556	อนุชา ม่วงใหญ่, 2559	เอมอร แสนภูวา, 2559
2. ด้าน สังคม	ความ สัมพันธ์	4. ครอบครัว เครือญาติ	9. การรวมกลุ่ม	14. สร้างความสามัคคีในชุมชน
		วัชรินทร์ จงกลสถิตย์, 2555	อนุชา ม่วงใหญ่, 2559	เอมอร แสนภูวา, 2559

	การมีส่วนร่วม	5. ความเป็นเจ้าของชุมชน	10. กิจกรรมร่วมกันของชุมชน	15. สนับสนุนให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มชุมชน
		วัชรินทร์ จงกลสถิตย์, 2555	วัชรินทร์ จงกลสถิตย์, 2555	เอมอร แสนภูวา, 2559
	ความรู้	6. ความรู้เฉพาะบุคคล	11. ภูมิปัญญาชุมชน	16. ทักษะของความเป็นผู้นำ
		ลักขมี พุ่งหว่า, 2561	ปัญญา เทพสิงห์, 2556	อนุชา ม่วงใหญ่, 2559
3. ด้านกายภาพ	กายภาพ	7. สภาพอาคารแต่ละกลุ่มอาคาร	12. สภาพแวดล้อมชุมชน	17. พื้นที่ประกอบกิจกรรมร่วมกันภายในชุมชน
		ณัฐนิช จำรูญโรจน์, 2563	ณัฐนิช จำรูญโรจน์, 2563	ณัฐนิช จำรูญโรจน์, 2563

ตาราง 2 วิธีการวัดศักยภาพ

ค่าคะแนน	1.เกณฑ์วัดศักยภาพการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน	2.เกณฑ์การวัดศักยภาพ (ระดับครัวเรือน ชุมชนและผู้นำชุมชน)
	มนสิชา ศรีบุญเพ็ง, 2560	
1	ไม่มีส่วนร่วม	ไม่มีทรัพยากรสอดคล้องกับแผนผังแม่บทฯ
2	มีส่วนร่วมทางอ้อม	มีทรัพยากรที่ไม่สามารถพัฒนา
3	ร่วมปรึกษาหารือ	มีทรัพยากรที่ยังไม่ได้พัฒนา
4	ควบคุมร่วมกัน	มีทรัพยากรที่กำลังพัฒนา
5	ควบคุมอย่างเต็มที่	มีทรัพยากรสอดคล้องกับแผนผังแม่บทฯ

จากตาราง 2 ส่วนที่ 2 โดยเกณฑ์การวัดศักยภาพของผู้วิจัยสามารถแบ่งได้เป็นต่อไปดังนี้

1. ค่าคะแนน 1 คือ ชาวชุมชนไม่มีศักยภาพตามตัวแปรศักยภาพจะสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทฯ
2. ค่าคะแนน 2 คือ ชาวชุมชนมีศักยภาพตามตัวแปรศักยภาพแต่มีข้อจำกัดไม่สามารถพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทฯ
3. ค่าคะแนน 3 คือ ชาวชุมชนมีศักยภาพตามตัวแปรศักยภาพแต่ขาดความตระหนักรู้ถึงศักยภาพ
4. ค่าคะแนน 4 คือ ชาวชุมชนมีศักยภาพตามตัวแปรศักยภาพแต่ขาดวิสัยทัศน์หรือทิศทางที่จะสนับสนุนในการพัฒนาชุมชน
5. ค่าคะแนน 5 คือ ชาวชุมชนมีศักยภาพตามตัวแปรศักยภาพจะสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทฯ

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอนหลักดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสถานภาพปัจจุบันของชุมชน

- 1.1 การศึกษาแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และแนวทางที่กำหนดการพัฒนาชุมชนทำเตียน ซึ่งอาศัยเครื่องมือในงานวิจัยจากการทบทวนวรรณกรรม
- 1.2 ศึกษาศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและความต้องการชาวชุมชนทำเตียนในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนให้เป็นไปตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ประกอบไปด้วย 2 ส่วนดังนี้
 - 1.2.1 การสำรวจและการสังเกตลักษณะทางกายภาพและประเภทกิจกรรมการค้า ซึ่งอาศัยเครื่องมือในงานวิจัยสร้างแบบบันทึกกายภาพ จำนวน 81 คูหา
 - 1.2.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสถานภาพปัจจุบันลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการ ทั้งระดับครัวเรือน ชุมชนและผู้นำชุมชน ซึ่งอาศัยเครื่องมือในงานวิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยวิธีการกระจายกลุ่มตัวอย่าง สุ่มกลุ่มตัวอย่างตามกิจกรรมการค้า จำนวน 30 คูหา
- 1.3 จัดทำผังแสดงสถานภาพปัจจุบันของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพ

- 1.4 คัดเลือกกลุ่มผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย โดยวิธีการคัดเลือกจากผู้ที่มีสิทธิเข้าหรือทายาทตามกิจกรรมการค้าที่ดำเนินการอยู่ในชุมชน 7 ประเภทกิจกรรมการค้า จำนวน 15 คน เป็นตัวแทนจากตระกูล 6 เครือญาติและอื่น ๆ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแผนพัฒนาชุมชนตามความต้องการที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชน

- 2.1 จัดการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 1 กับผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย (จากข้อ 1.4) ซึ่งแบ่งกลุ่มละจำนวน 5 คน เป็นจำนวน 3 กลุ่มย่อยประชุมแบบเสมือนจริง ช่วงเดือนมกราคม พ.ศ. 2565 นำเสนอผลการศึกษาและเสนอร่างที่ 1 ของแผนพัฒนาชุมชนที่ได้จากการงานวิจัยขั้นตอนที่ 1 เพื่อขอรับฟังความคิดเห็นกับความต้องการของชุมชน
- 2.2 ประมวลผลจากการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 1 เพื่อสามารถนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาแผนพัฒนาชุมชนตามความต้องการของชุมชนและแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนที่สอดคล้องกับแผนผังแม่บทฯ
- 2.3 จัดทำร่างที่ 2 ของแผนพัฒนาชุมชนตามความต้องการที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชนจากความเห็นพ้องร่วมกันในการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยมีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นร่วมกับกลุ่มผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย และวัดศักยภาพความพร้อมดำเนินงานตามแผนพัฒนาชุมชนจากการประชุมร่วมกัน โดยเกณฑ์วัดศักยภาพการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน (ตาราง 2 ส่วนที่ 1)

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชุมชนที่ได้ในข้อ 2.3

- 3.1 ผู้วิจัยจัดทำร่างแผนการดำเนินงานยุทธศาสตร์ เป้าหมายและวิสัยทัศน์โครงการของชุมชนตามร่างที่ 2 ของแผนพัฒนาชุมชน ซึ่งอาศัยเป็นเครื่องมือในงานวิจัยการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 2
- 3.2 จัดการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 2 กับผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย (จากข้อ 1.4) ซึ่งแบ่งกลุ่มละจำนวน 5 คน เป็นจำนวน 3 กลุ่มย่อยประชุมแบบเสมือนจริง ช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565 นำเสนอร่างแผนการดำเนินงานยุทธศาสตร์ เป้าหมายและวิสัยทัศน์โครงการของชุมชน ที่ได้ในข้อ 3.1 และนำเสนอร่างที่ 2 ของแผนพัฒนาชุมชนที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 2
- 3.3 จัดทำร่างที่ 3 ของแผนพัฒนาชุมชนจากผลการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 2
- 3.4 วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชุมชน โดยเกณฑ์การวัดศักยภาพ (ระดับครัวเรือนชุมชนและผู้นำชุมชน) (ตาราง 2 ส่วนที่ 2) และข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและกายภาพตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์

ผลการศึกษา

การศึกษาแผนผังแม่บทฯ และแนวทางที่กำหนดการพัฒนาชุมชนทำเตียน

จากการทบทวนวรรณกรรม สามารถนำไปสู่แนวทางพัฒนาชุมชนทำเตียนที่สอดคล้องกับโครงการตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ตามภาพ 3 และตาราง 3

ภาพ 3 ที่ตั้งแนวทางพัฒนาชุมชนที่สนับสนุนกับโครงการตามแผนผังแม่บทฯ

ตาราง 3 แนวทางพัฒนาชุมชนที่สนับสนุนกับโครงการตามแผนผังแม่บทฯ (ร่างที่ 1)

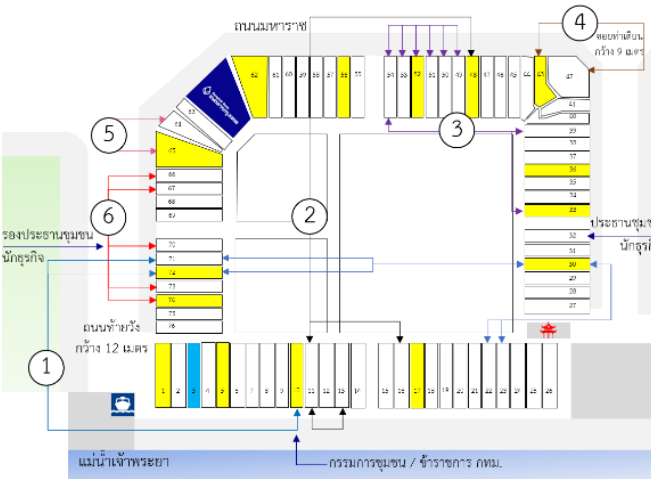
โครงการตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์	สัญลักษณ์ (สี) ในภาพ 3			แนวทางพัฒนาชุมชนทำเตียน
1. โครงการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์				การปรับปรุงเอกลักษณ์อาคาร
2. โครงการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมอาหาร นาฏศิลป์ และหัตถศิลป์				พื้นที่ประกอบกิจกรรมการค้า
3. โครงการทดแทนที่จอดรถบนพื้นผิวจราจร				พื้นที่ประกอบกิจกรรมการค้า
4. โครงการส่งเสริมการใช้ขนส่งมวลชนเพื่อลดการใช้ยานพาหนะส่วนบุคคล				พื้นที่ประกอบกิจกรรมการค้า
5. โครงการพัฒนาและปรับปรุงท่าเรือ				เปิดมุมมองริมแม่น้ำเจ้าพระยา
6. โครงการปรับปรุงสถานที่และอุปกรณ์ให้ข้อมูลเส้นทางท่องเที่ยว				เปิดเส้นทางท่องเที่ยววิถีชุมชน

ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและความต้องการของชุมชนทำเตียน

1. สถานภาพปัจจุบันลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม

สถานภาพเศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะการค้าสัมพันธ์กับความต้องการของผู้มาเยือนและเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจครอบครัวต้องใช้เงินหมุนเวียนเพื่อความต่อเนื่องในการบริหารกิจกรรมการค้าแต่ครัวเรือนในชุมชนไม่มีหนี้สิน เนื่องจากเป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจครอบครัวที่มีต้นทุนต่ำหรือไม่มีต้นทุนเลยผนวกกับค่าใช้จ่ายประจำมีอัตราต่ำเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่นข้างเคียงเพราะเป็นพื้นที่ของสำนักงานทรัพย์สินฯ จึงส่งผลให้ค่าใช้จ่ายกับต้นทุนต่ำ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 30 คูหา

สถานภาพสังคมชุมชนเป็นครอบครัว 2-3 คน มีความสัมพันธ์ลักษณะเครือญาติใกล้ชิดค่อนข้างสูง เนื่องจากพักอาศัยในชุมชนเป็นเวลานานตั้งแต่รุ่นที่หนึ่งจนถึงรุ่นที่สี่ในครอบครัว ทำให้ส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง แม้ว่ารุ่นที่สามหรือสี่ในครอบครัวของชุมชนบางส่วนพักอาศัยภายนอกชุมชนแต่ยังคงรักษาความชิดใกล้กับเครือญาติและประกอบกิจกรรมการค้าของครอบครัวในชุมชนต่อเนื่อง ดังภาพ 4 และตาราง 4

ภาพ 4 ที่ตั้งลักษณะความสัมพันธ์ชุมชนทำเตียน

ตาราง 4 ลักษณะความสัมพันธ์ชุมชนทำเตียน

สัญลักษณ์ (สีและตัวเลข) ในภาพ 4	เครือญาติของชุมชน	จำนวนคูหา
1	เครือญาติแม่	6
2	เครือญาติแม่พี่	4
3	เครือญาติแม่ตั้ง	8
4	เครือญาติแม่แต่	2
5	เครือญาติแม่ลิ้ม	2
6	เครือญาติแม่ปิง	5
รวมคูหาที่เป็นเครือญาติ 27 คูหา (ร้อยละ 33.3 ของคูหาทั้งหมด)		
กลุ่มผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย		15

2. สถานภาพปัจจุบันลักษณะทางกายภาพ

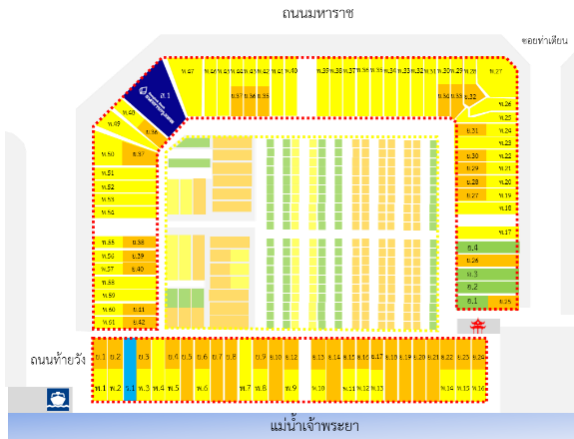
สามารถแบ่งพื้นที่ตามลักษณะกายภาพเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 อาคารพาณิชย์กว้าง 3.5 ม. ยาว 12 ม. สูง 3-4 ชั้น ริมแม่น้ำเจ้าพระยา จำนวน 26 คูหา กลุ่มที่ 2 พื้นที่โรงตลาดและกลุ่มที่ 3 อาคารพาณิชย์กว้าง 3.5 ม. ยาว 12 ม. สูง 2.5 ชั้น ริมถนนมหาราช จำนวน 55 คูหา และประเภทกิจกรรมการค้าของชุมชนประกอบไปด้วย 7 ประเภทการค้า ได้แก่ ร้านค้าของชำ-เบ็ดเตล็ด ร้านอาหารไทยสไตล์โมเดิร์น ร้านขายยาโบราณ ร้านกาแฟ-คาเฟ่ ร้านนวดไทยโบราณ ร้านค้าเครื่องนุ่งห่ม และร้านค้าส่งค้าปลีก ควบคู่ไปกับพักอาศัย ตามภาพ 5-6 และตาราง 5

ภาพ 5 ลักษณะทางกายภาพชุมชนท่าเตียน

ตาราง 5 ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารชุมชนท่าเตียน

สัญลักษณ์ (สี) ในภาพ 6	ลักษณะกายภาพ (การใช้ประโยชน์)	จำนวน	ร้อยละ
		หน่วยต่อการใช้ประโยชน์	
	พื้นที่กิจกรรมการค้า	61	56
	พื้นที่พักอาศัย	42	38.5
	พื้นที่คลังสินค้า	4	3.7
	พื้นที่ไม่ใช้ประโยชน์	1	0.9
	พื้นที่ธนาคาร	1	0.9
รวม		109	100

ภาพ 6 ที่ตั้งลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารชุมชนท่าเตียน

ความต้องการโครงการที่ชุมชนจะสามารถมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมหรือตนเองได้ประโยชน์และส่งเสริมหรือสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนทำให้เข้มแข็งและประกอบกิจการค้าอย่างยั่งยืน โดยกลุ่มตัวอย่าง 30 คูหา เสนอทั้งสิ้น 6 โครงการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ และจำนวนคนที่เลือกในแต่ละโครงการ ตามตาราง 6

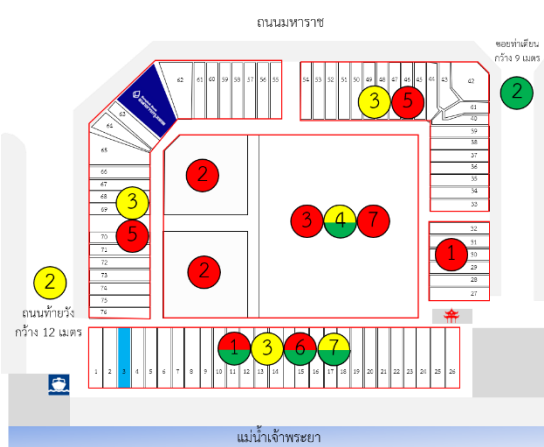
ตาราง 6 ความต้องการโครงการหรือกิจกรรมชุมชนท่าเตียน

ด้านเศรษฐกิจ	ด้านสังคม	ด้านกายภาพ
1. โครงการตลาดกลางคืนชุมชน (24/30)	1. โครงการจัดระเบียบทางเดินชุมชน (22/30)	1. โครงการถนนชุมชน (26/30)
2. โครงการคุ่มท่าเตียน (9/30)	2. โครงการเปิดวิถีชีวิตชุมชน (11/30)	2. โครงการบ้านสีขาวชุมชนท่าเตียน (8/30)

การวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของชาวชุมชนท่าเตียน

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนในการดำเนินการตามแผนผังแม่บทฯ อาศัยกระบวนการวิจัยแบบเชิงปฏิบัติการอย่างมี

ส่วนร่วม โดยจากการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 1 เพื่อสามารถนำไปสู่แนวทางในแผนพัฒนาชุมชนตามความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับศักยภาพชุมชน โดยโครงการที่ 1-2 และ 6 เป็นผลจากการประชุมปฏิบัติร่วมกับกลุ่มผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย จำนวน 15 คน เพิ่มเติมจากโครงการจากกลุ่มตัวอย่าง และลดทอนโครงการคุ่มท่าเตียนกับบ้านสีขาวชุมชนท่าเตียนออกจากโครงการในแผนพัฒนาชุมชน เนื่องจากเป็นโครงการที่ร่วมกับหน่วยงานอื่นแล้ว และวัดศักยภาพการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการในแผนพัฒนาชุมชน ตามเกณฑ์วัดศักยภาพ (ตาราง 2 ส่วน 1) ตามภาพ 7 และตาราง 7

ภาพ 7 ที่ตั้งโครงการในแผนพัฒนาชุมชน

จากการประชุมปฏิบัติการรอบที่ 2 เพื่อสามารถนำไปสู่แผนการดำเนินงานโครงการในแผนพัฒนาชุมชน ระยะเวลา 15 ปี ตามภาพ 7 และตาราง 8 โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานโครงการเป็น 3 ระยะ

ตาราง 7 โครงการในแผนพัฒนาชุมชน (ร่างที่ 2) และวัดศักยภาพการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชนจากเกณฑ์ ตามตาราง 2

สัญลักษณ์ (ตัวเลข) ในภาพ 7	โครงการในแผนพัฒนาชุมชน	ศักยภาพการมีส่วนร่วม (ค่าคะแนน)
1	โครงการชุมชนร่วมพัฒนาเศรษฐกิจครัวเรือน	2
2	โครงการอนุรักษ์และสืบสานมรดกวัฒนธรรม	3
3	โครงการตลาดกลางคืนชุมชน	4
4	โครงการจัดระเบียบทางเดินชุมชน	3
5	โครงการเปิดวิถีชีวิตชุมชน	2
6	โครงการการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์	5
7	โครงการถนนชุมชน	5

ตาราง 8 แผนการดำเนินงานโครงการในแผนพัฒนาชุมชน (ร่างที่ 3)

สัญลักษณ์ (ตัวเลข) ในภาพ 7	สัญลักษณ์ (สี) ในภาพ 6		
	ระยะที่ 1 (ปีที่ 1-5)	ระยะที่ 2 (ปีที่ 6-10)	ระยะที่ 3 (ปีที่ 11-15)
1	ส่งเสริมการประกอบกิจการการค้าปัจจุบันให้ต่อเนื่องต่อไป	-	ส่งเสริมและสนับสนุนการปรับเปลี่ยนลักษณะธุรกิจใหม่ในทิศทางใหม่
2	ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาลของชุมชน	การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ากับประเพณีวัฒนธรรมและเทศกาลชุมชน	การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนขึ้นใหม่ให้สอดคล้องการท่องเที่ยวจากภาครัฐ
3	-	ส่งเสริมการประกอบกิจการค้าภายในที่ตั้งอาคาร	สนับสนุนพื้นที่ภายนอกที่ตั้งอาคารประกอบกิจการค้า
4	ส่งเสริมการจัดสรรแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ภายนอกอาคาร	พัฒนาทางสัญจรร่วมในซอยท่าเตียนและถนนท้ายวัง	-
5	-	-	ปรับการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อสอดคล้องกับย่านพาณิชย์กรรม
6	ส่งเสริมให้คงลักษณะสภาพอาคารปัจจุบัน	-	ฟื้นฟูสภาพลักษณะกายภาพและรูปแบบอาคารให้สอดคล้องกับพื้นที่
7	ส่งเสริมให้คงลักษณะการค้าในธุรกิจและหน้าที่ปัจจุบัน	สนับสนุนปรับปรุงใช้ประโยชน์ภายนอกอาคาร	ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่โรงตลาด

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาพบว่า ศักยภาพของชุมชนระดับครัวเรือน ชุมชนและผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ตามตาราง 9 โดยวัดศักยภาพชุมชนตามเกณฑ์การวัดศักยภาพ และแสดงผลความถี่การอ้างอิงค่าคะแนนซ้ำมากที่สุดจากการประเมินของกลุ่มผู้แทนชุมชนหรือผู้ร่วมวิจัย จำนวน 15 คน

ตาราง 9 สรุปผลศักยภาพระดับครัวเรือน ชุมชนและผู้นำชุมชนของชุมชนท่าเตียนจากเกณฑ์ ตามตาราง 2

ตัวแปรการวัดศักยภาพ		ศักยภาพ (ค่าคะแนน)	ชุมชนท่าเตียน
ระดับ	1	4	ลักษณะเป็นชุมชนพักอาศัยควบคู่ไปกับเป็นชุมชนการค้าสอดคล้องกับบทบาทของพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรม
	2	3	รายได้แต่ละครัวเรือนตั้งแต่ 30,000 - 50,000 บาทต่อเดือน ขึ้นอยู่กับลักษณะการค้าแต่ละครัวเรือนที่

			สอดคล้องกับความต้องการของผู้มาเยือน
	3	3	การค้าของชุมชนที่เป็นธุรกิจขนาดเล็กหรือธุรกิจครอบครัว
	4	5	ครอบครัวขนาดเล็ก สามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พื้นที่อาคารประกอบกิจกรรมพาณิชย์กรรมได้มากกว่าพื้นที่พักอาศัย
	5	5	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับชุมชน สามารถนำไปสู่การดำเนินงานโดยชาวชุมชนมีบทบาทเป็นผู้วางหลักการในการควบคุมวางแผนพัฒนาชุมชน
	6	3	ความเข้าใจในคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมและชุมชน รวมถึงทราบข้อจำกัดของตนเอง
	7	3	สัดส่วนการใช้ประโยชน์เพื่อการค้ามากกว่าพักอาศัย
ระดับชุมชน	8	2	ลักษณะการค้ามีความสัมพันธ์กับผู้มาเยือน
	9	4	กลุ่มของลักษณะกิจกรรมการค้าเดียวกันหรือการพึ่งพากัน ที่ส่งเสริมให้เกิดอิทธิพลทางความคิดหรือการกระทำไปในทิศทางเดียวกัน
	10	2	ร่วมจัดกิจกรรมและ / หรือร่วมให้คำปรึกษาซึ่งเป็นกลุ่มของเครือข่ายหรือเพื่อนบ้านของคณะกรรมการชุมชน
	11	2	มีกิจกรรมเกี่ยวกับวิถีวัฒนธรรม เช่น งานอุปรากร แต่ภูมิปัญญาชุมชน เช่น ทำยาแผนโบราณ เป็นส่วนประกอบของชุมชนไม่ได้แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเท่าเทียม
	12	2	จิตวิญญาณของพื้นที่ความเป็นย่านการค้า และการเข้าถึงชุมชนด้านริมแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นมุมมองที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนเท่าเทียม ไม่สามารถพัฒนาโดยชุมชนเองได้
ระดับผู้นำชุมชน	13	2	การประชาสัมพันธ์ผู้มาเยือนให้ทราบว่าชุมชนมีกิจกรรมการค้าตลอดวันทั้งช่วงเวลากลางวันและช่วงเวลากลางคืน
	14	3	ขาดการประชาสัมพันธ์สร้างการรับรู้ความเข้าใจถึงประโยชน์ส่วนรวมเพื่อให้ชุมชนเกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยหรือกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ
	15	3	ผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำการค้าเน้นกิจกรรมต่าง ๆ ควรให้ความรู้สร้างความเข้าใจกับชาวชุมชนในการดำเนินกิจกรรม จึงจะส่งผลให้ชาวชุมชนเกิดความร่วมมือจากกิจกรรมที่ไม่ได้รับผลประโยชน์
	16	3	ความสามารถที่จะมองเห็นความสัมพันธ์ของปัจจัยทั้งหมด ซึ่งช่วยส่งเสริมสร้างแรงกระตุ้นชาวชุมชนเข้ามีส่วนร่วมตามศักยภาพของแต่ละกลุ่มชุมชนในการร่วมระดมทุน ร่วมจัดกิจกรรมและร่วมให้คำปรึกษา
	17	1	ไม่มีพื้นที่ ต้องสร้างความรับผิดชอบร่วมต่อพื้นที่สาธารณะของชุมชน

อภิปรายผลการศึกษา

จากการสรุปผลการศึกษา สามารถอภิปรายผลศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ ตามตาราง 10

ตาราง 10 ศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนในการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์

โครงการตามแผนผังแม่บทฯ	โครงการในแผนพัฒนาชุมชน	เป้าหมายโครงการในแผนพัฒนาชุมชน	ศักยภาพ (ชุมชนทำได้)	ข้อจำกัด (ชุมชนทำไม่ได้)
1	4	เพิ่มทางเดินสัญจรภายในชุมชน และปรับปรุงสวน ประกอบทางเดินสัญจรเดิมภายในชุมชน	การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสังคมเรื่องจัดระเบียบการใช้พื้นที่ออกมาภายนอกอาคาร เช่น การเก็บของออกจากทางเดิน	การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของการใช้ประโยชน์พื้นที่โรงตลาดจากเดิมที่มีลักษณะเป็นพื้นที่เก็บของ
2	1	ปรับเปลี่ยนลักษณะธุรกิจในตลาดทางใหม่ แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ธุรกิจของครอบครัว	ด้านเศรษฐกิจที่มีการพัฒนาการค้าอยู่ตลอดเวลาทำให้ธุรกิจไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ แต่	ด้านสังคมเรื่องการรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาชุมชน

			ยังไม่สามารถสอดคล้องตามแผนแม่บทฯ	
	2	เปลี่ยนแปลงการรับรู้พื้นที่ย่านท่าเตียนของผู้มาเยือนจากเดิม	ด้านสังคมการรักษาความเป็นเอกลักษณ์และประเพณีชุมชนชาวจีนของกลุ่มเครือญาติ เช่น งานอุปการะจีน เทศกาลไหว้พระจันทร์	ด้านกายภาพเรื่องการสร้างกิจกรรมเรียนรู้ปลุกสำนึกคนในชุมชน
3	3	เพิ่มเวลาเปิดกิจกรรมการค้าและการบริการของชุมชน	ด้านสังคมเรื่องความสามัคคีของกลุ่มการค้าเปิดกิจการค้ากลางคืน	การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสังคมของกลุ่มการค้าที่ไม่ได้ประกอบกิจกรรมการค้ากลางคืน
4				
5	7	เปิดมุมมองทางเข้าชุมชนจากริมแม่น้ำเจ้าพระยา	การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เรื่องการใช้พื้นที่ออกมาภายนอกอาคาร	การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ ที่ส่งเสริมการใช้พื้นที่ออกมาภายนอกอาคาร
6	6	เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนริมแม่น้ำเจ้าพระยา	-	การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพของรูปลักษณ์อาคารที่ยังไม่ได้รับการดูแลและปรับปรุง เช่น กลุ่มอาคารริมแม่น้ำเจ้าพระยา โรงตลาด
	5	ปรับการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อสอดคล้องกับย่านพาณิชย์กรรม	การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสังคมของผู้อาศัยภายในชุมชนที่พักอาศัยเท่านั้น	-

จากตาราง 10 และการทบทวนวรรณกรรม พบว่า โครงการในแผนพัฒนาชุมชน โดยอาศัยศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท่าเตียน สนับสนุนการขับเคลื่อนศักยภาพด้านกายภาพของโครงการตามแผนผังแม่บทฯ

ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชุมชนตามแผนผังแม่บทฯ

1. ชุมชนท่าเตียน

จากตาราง 10 พบว่าชุมชนสามารถดำเนินโครงการที่ 1 และ 2 ได้ด้วยศักยภาพด้านเศรษฐกิจของชาวชุมชน โดยเฉพาะประเภทกิจกรรมการค้าร้านอาหาร และชุมชนต้องพยายามดำเนินโครงการที่ 3 และ 5 ในแผนพัฒนาชุมชน ที่มีข้อจำกัดเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสังคมในการใช้ประโยชน์อาคารเพื่อกิจกรรมการค้าด้วยชุมชนเอง ดังนั้นชุมชนจึงควรจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดผู้มาเยือนเพิ่มเวลาใช้จ่ายใช้สอยภายในชุมชนให้มากขึ้น เป็นแรงผลักดันให้กิจกรรมการค้าปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้มาเยือน และชุมชนต้องขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอกในการดำเนินงานโครงการที่ 4 ,6 และ 7 ในแผนพัฒนาชุมชน ที่มีข้อจำกัดด้านกายภาพและชุมชน

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากตาราง 10 พบว่าโครงการที่ 4 ,6 และ 7 ในแผนพัฒนาชุมชน มีข้อจำกัดเรื่องการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพในการฟื้นฟูชุมชนที่สอดคล้องกับการอยู่ร่วมกันของแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมและชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ควร มีบทบาทเข้ามาสนับสนุนชุมชน คือ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ โดยควรสนับสนุนชุมชนปรับปรุงด้านกายภาพในการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์โรงตลาดเป็นพื้นที่เชื่อมต่อทางเดินสัญจรภายในชุมชน รองรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้มาเยือนที่มากขึ้นตามบทบาทที่กำหนดและการเสริมศักยภาพด้านกายภาพของภาครัฐในพื้นที่ชุมชน รวมถึงปรับปรุงรูปลักษณ์กลุ่มอาคารริมแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อนำภาพลักษณ์ย่านการค้าริมแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรกของกรุงรัตนโกสินทร์กลับมาให้ได้เหมือนเดิม

3. แผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์

จากตาราง 10 พบว่าโครงการที่ 1 และ 2 ในแผนพัฒนาชุมชน ชุมชนมีศักยภาพด้านเศรษฐกิจเรื่องการส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับชุมชนและด้านสังคมในการรักษาความเป็นเอกลักษณ์และประเพณีชุมชนชาวจีน โดยวิสัยทัศน์ในแผนผังแม่บทฯ กำหนดให้มีการทบทวนเนื้อหาทุกช่วงเวลา 5 ปี (สผ., 2560) ดังนั้นจึงควรปรับปรุงแนวทางโครงการที่ 2 ของแผนผังแม่บทฯ ที่มีเป้าหมายฟื้นฟูการทำยาแผนโบราณ ชุมชนท่าเตียน (สผ., 2560) เป็นการฟื้นฟูวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนชาวจีน ย่านท่าเตียน เพื่อช่วยเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน

บรรณานุกรม

- ณัฐนิช จำรูญโรจน์. (2563). *การฟื้นฟูย่านการค้าเก่า : กรณีศึกษาย่านท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- ปัญญา เทพสิงห์. (2556). *แนวทางการฟื้นฟูชุมชน เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, 30(2), 50-52.
- มนสิชา ศรีบุญเพ็ง. (2560). *กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาความต้องการของผู้อยู่อาศัยในการปรับปรุงพื้นที่อยู่อาศัย และชุมชนของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ในย่านเมืองเก่ากรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษา ชุมชนบริเวณสี่แยกแมนครี เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ลักขมี พุ่มหว่า. (2561). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการทีมงาน : กรณีศึกษา กลุ่มแม่บ้านชุมชนเปรมฤทัย เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร*. วารสารเกษมบัณฑิต, 19(1), 65.
- วัชรินทร์ จงกลสถิตย์. (2555). *แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 5 กรกฎาคม 2564, จาก <https://www.slideshare.net/Watcharrin/2-14977822>
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม [สผ.]. (2560). *โครงการจัดทำแผนผังแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สหยาบล็อกและการพิมพ์.
- อนุชา ม่วงใหญ่. (2559). *แนวทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและท้องถิ่น “ในศตวรรษที่ 21.”* วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 6(3), 16-17.
- อุทัยทิพย์ เจียวิวรรธน์กุล. (2553). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม : แนวคิด หลักการ และบทเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง. จำกัด.
- เอมอร แสงภูวา. (2559). *บทบาทของผู้นำชุมชนในการมีส่วนร่วมสร้างความมั่นคงตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา กรณีศึกษา อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ : รายงานผลการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.